

Gostyński, Tadeusz

"1848 in Principate", Michail Roller, Bucuresti 1948; "Revolutia dela 1848 in Ploesti si Jud Prahova", N. J. Simache, Bucuresti 1948; "Revolutia dela 1848 si Taranimea", Gh. Matei, Bucuresti 1948; "Ana Ipatescu", Michail Roller, Bucuresti 1948; "Casa de odihna a scriitorilor sizaristilor N. Balcescu", Bucuresti (...)

Przegląd Historyczny Zeszyt dodatkowy, 447-448

1948

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

MICHAEL ROLLER: 1848 in Principate [1848 w Księstwach], Bucuresti 1948, s. 39;

N. J. SIMACHE: Revolutia dela 1848 in Ploesti si Jud Prahova [Rewolucja 1848 w Ploesti i Jud Prahova], Buc. 1948, s. 120;

GH. MATEI: Revolutia dela 1848 si Taranimea [Rewolucja 1848 r. a chłopi], Buc 1948, s. 45;

MICHAEL ROLLER: Ana Ipatescu, Buc. 1948, s. 19;

Casa de odihna a scriitorilor sizaristilor N. Balcescu [Dom wypoczynkowy literatów i dziennikarzy N. Balcescu], Buc. 1948], tablíc 7.

Rumuński Komitet obchodu stulecia rewolucji 1848 r. wydał cztery pierwsze z wymienionych wyżej broszur dla zapoznania szerokich mas ludności z ruchem wolnościowym „Wiosny ludów“, w niezłączonych jeszcze w jedno państwo księstwach rumuńskich. Rewolucja 1848 r. ma w historii Rumunii szczególne znaczenie, większe niż w innych krajach. W pocz. XIX w. ziemie rumuńskie nie tylko, że były podzielone na odrębne księstwa, ale poddane jeszcze władzy obcej: Mołdawia i Muntenia (Tara Romanesca) znajdowały się faktycznie pod panowaniem tureckim, zaś Siedmiogród wchodził w skład państwa Habsburgów. Przed 48 r. występowały w tych księstwach ruchy rewolucyjne: w Siedmiogrodzie Horii, Clusci (Kłoszki) i Crisana (Kriszana) (1784—5), a w Muntenii Tudora Vladimirescu (1821), lecz nie objęły wszystkich ziem rumuńskich i wszystkich warstw narodu i nie miały takiej podbudowy ideologicznej, jak „rok 48“ przygotowany w Muntenii przez liczne stowarzyszenia kulturalno-polityczne, dzienniki i szkoły.

Rewolucja wybuchnęła najprzód w Mołdawii, w połowie marca 1848 r., lecz nie miała wybitnych ludzi na czele i nie przybrała większych rozmiarów; zgola inaczej przedstawiała się sprawa w Muntenii, a zwłaszcza w stołecznym Bukareszcie. Tam zorganizowano sily zbrojne, na czele ruchu stanęli wybitni ludzie: Ion Ghica, N. Balcescu i Al. G. Golescu, pozatym skonkretyzowano jasno program, znany pod nazwą *Proclamatia dela Islaz* — Proklamacji z Islaz. Opracował go Nicolae Balcescu, idealista, który przesiedział dwa lata w więzieniu, potem wygnany z kraju przez trzy lata przebywał we Włoszech i we Francji, gdzie w lutym 48 r. brał udział w walkach ulicznych w Paryżu. Proklamacja z Islaz domagała się ustroju konstytucyjnego, obioru wojewody przez wszystkie warstwy społeczne, równości praw, odpowiedzialności ministrów, reform społecznych, a dla wprowadzenia tego w życie — zwołania konstytuandy. Pod wpływem manifestacji ulicznych, jakie miały miejsce w Bukareszcie 11 czerwca, wojewoda Gh. Bibescu uznał proklamację z Islaz. Utworzony został prowizoryczny rząd, do którego wszli N. Balcescu, N. Golescu, Gh. Magheru, I. Eliade, St. Golescu, C. A. Rosetti i I. Odobescu. Ten ostatni był konserwatystą i zorganizował później zamach reakcyjny. W następstwie wypadków wojewoda abdykował i rząd przeorganizowano na niekorzyść czynników postępowych. W parę dni potem, I. Odobescu aresztował postępowych członków rządu, lecz zamach jego nie udał się. W łonie rządu ujawniła się rozbieżność w sprawie wyzwolenia i uwłaszczenia chłopów. Była to sprawa istotna, gdyż od niej zależało pozyskanie mas ludowych. Czynniki reakcyjne zwyciężyły, nastąpiła zbrojna interwencja turecka i utworzenie namiestnictwa złożonego z trzech osób I. Eliade, N. Golescu i Ch. Tella. Mimo że namiestnicy przyjęli dowództwo tureckie z honorami i prosili o interwencję u sultana na rzecz Konstytucji, Istambuł odniósł się do ruchu negatywnie. W sierpniu namiestnictwo zostało usunięte, główni przywódcy aresztowani. Rewolucja upadła.

W Siedmiogrodzie głównym celem dążeń rewolucyjnych było uznanie Rumunów jako czwartej (obok Węgrów, grupy zwanej Seculj i Sasów) narodowości, a co za tym idzie i uzyskanie praw politycznych. Na czele ruchu znaleźli się Simeon Barnutin i Avram Iancu. Ośrodkiem duchowym ruchu była katedra w Blaj (Blaż). W zgromadzeniu, które miało miejsce 3 maja w Blaj, w miejscu zwanym otdąd Polem Wolności, zebrało się przeszło 40000 ludności: chłopów i rzemieślników (górne warstwy rumuńskie w Siedmiogrodzie uległy madiaryzacji), a między nimi również i przedstawiciele z Mołdawii i Muntenii. Ta wielka liczba zgromadzonych, nie oczekiwana nawet dla organizatorów, była dowodem, że ruch ogarnął szerokie masy ludności. W rezolucji domagano się proporcjonalnego udziału Rumunów w parlamencie, sądach i wojsku, praw dla języka rumuńskiego. Obok tego wysunięto żądania reform na korzyść ludności wiejskiej.

Na wniosek czynników ostrożnych, wśród których najwybitniejszą osobą był Andrzej Saguna (Szaguna), „nacja rumuńska zadeklarowała, że chce pozostać wierną cesarzowi Austrli i dostojnemu domowi austriackiemu”.

Ze strony Wiednia spotkał ich zawód, gdyż Dwór aprobował przyłączenie Siedmiogrodu do Węgier, ludzi Rumunów, wyzyskiwał ich w walce z rewolucjonistami węgierskimi. N. Balcescu ubolewał nad tym, że Rumuni walczący o wolność występowali w obronie despotyzmu austriackiego, przeciw Węgrom walczącym o wolność. Tymczasem gen. Bem z powstańczymi wojskami węgierskimi zajął Cluj i poza nim znaczną część Siedmiogrodu. W kwietniu 1849 r. czynione były próby porozumienia węgiersko-rumuńskiego przez Kossutha i Avram lancu, które nie doprowadziły zresztą do skutku. Równie bezowocne były próby Balcescu porozumienia się z Kossuthem za pośrednictwem Bema. O szlachetności Balcescu mówią słowa jego listu do jednego z przyjaciół: „kocham Rumunów i ubolewałbym nad ich upadkiem, lecz czuję potrzebę, jak wszyscy, którzy kochają wolność, podtrzymywania Węgrów, którzy są jedynym narodem uzbrojonym walczącym przeciw despotom”. Wznowione rokowania w lipcu 49 r., miały większe widoki powodzenia, ponieważ Kossuth godził się na ustępstwa. Było już jednak za późno, gdyż Franciszek-Józef zwrócił się do Mikołaja I o pomoc. Ruchy rewolucyjne zostały stłumione, a wszelkie obietnice poczynione przez Dwór, zostały zapomniane.

Druga z broszur, N. I. SIMACHE obejmuje zakres znacznie węższy, gdyż przedstawia wypadki tylko na niewielkiej przestrzeni, Ploesti [Plojeszt] i okręgu Prahowej. Opracowanie zajmuje 53 str., zaś załączone dokumenty 63 str. Trzecia z broszur GH. MATEI zajmuje się zagadnieniem chłopskim w ruchach rewolucyjnych 48 r. Autor przypomina ciężką sytuację w jakiej znajdowali się podówczas chłopci; obowiązek pracy dla pana, przywiązanie do ziemi, świadczenie podatków na rzecz państwa. W Mołdawii zagadnienie chłopskie było słabo postawione i nie doszło do jego rozpracowania, w skutek szybkiego stłumienia ruchu rewolucyjnego przez Wojewodę. W Muntenii masy ludowe były bardziej uświadomione i zaprawione już do walki w ruchu rewolucyjnym Tudora Vladimirescu z 1821 r. Nicolae Balcescu, wśród 21 artykułów projektu konstytucji odczytanego w Ișlaz, umieścił również jeden—13 sty—który mówił o wyzwoleniu i uwłaszczeniu chłopów. Szlachetny idealista Balcescu był obrońcą chłopów, zaś ambitny Eliade bronił interesów warstwy posiadającej. Staraniem Eliade zawieszono prace komisji wyznaczonej do opracowania reform. Pogrzebanie sprawy chłopskiej wywołało zobojętnienie szerokich mas wobec rewolucji i przyczyniło się do upadku całego ruchu.

Czwarta broszura, napisana przez M. ROLLERA, poświęcona jest, Annie Ipatescu, która po aresztowaniu rządu rewolucyjnego przez Odobescu zwołała ludność przedmieścia Bukaresztu i uwięzionych uwolniła. Broszura N. I. SIMACHE, o rewolucji w Ploesti, nosi cechy—pracy naukowej, pozostałe trzy mają charakter popularny. Piąta broszura zawiera tylko ilustracje: portret jednego z głównych bohaterów 48 r.—Balcescu, obraz domu, w którym mieszkał on w Balcesci-Arges, zamienionego na dom wypoczynkowy jego imienia dla literatów i dziennikarzy, fotografie samego domu, będącego zabytkiem świeckiego budownictwa rumuńskiego, oraz jego urządzenia wewnętrznego, w którym zgromadzono dzieła sztuki rumuńskiej, kłimy, meble, ceramika i in.

Tadeusz Gostyński

MAURICE DOMMANGET: Blanqui, la guerre de 1870—71 et la Commune. Collection d'histoire sociale publiée sous la direction de G. BOURGIN, E. DOLLEANS, Paris Domat-Monchrestien, 1947, in-4, s. XVIII, 180. Introduction E. DOLLEANS.

DOMMANGET od wielu lat zajmuje się osobą Blanquiego i jest doskonałym badaczem i specjalistą jego epoki, a także Komuny paryskiej. Praca ta pisana była w czasie wojny, autor usprawiedliwia się, że nie mógł dać jej takiego wykończenia jakiego by pragnął. Nie mniej podstawa źródłowa jest obfita, każdy szczegół jest wnikliwie rozpracowany i uzasadniony. Autor czerpie materiał z archiwów i rękopisów bibliotecznych, z korespondencji prywatnej Blanquiego i wydanych akt urzędowych, opiera się na licznych czasopiśmie, pamiętnikach, a także na bezpośrednich relacjach ustnych i badaniach terenowych.